

PIO:s teser inför riksdagsvalet 2023

PIO:s målsättning inför riksdagsperioden 2023-27 styrs av undersökningen ”Huomisen Kynnyksellä” (På tröskeln till morgondagen), som publicerades i september 2022. Undersökningen gjordes av Kantar Public. Den görs med tre års mellanrum. I undersökningen har man bl.a. klarlagt vilka problem finländska 55-84-åringar anser att äldre möter.

De låga pensionerna är helt klart det största bekymret bland de äldre: 44% anser att detta är ett problem. Enligt 36% av de tillfrågade utgör tillgången till social- och hälsovårdstjänster det näst största problemet. 22% av de tillfrågade upplever social- och hälsovårdstjänsterna som otillräckliga. Detta måste korrigeras under nästa valperiod.

Ensamhet hör också till de största problemen bland de äldre, 27% tyckte så. Andra stora problem som nämns är kvaliteten på vårdtjänster för de äldre (25%) och ekonomiska svårigheter (24%).

1. Ett program för att motverka pensionärsfattigdomen behövs i Finland

År 2020 betraktades en ensamboende person vara fattig om månadsinkomsten låg under 1.277 €. Fattigdomsgränsen för en familj bestående av två personer låg på 1.915 € per månad. Antalet personer med låga inkomster sjönk under coronaåret på grund av att inkomsterna var lägre och arbetslösheten ökade. Denna utveckling ledde till att de grundskyddsförmåner höjdes, som speciellt inverkar på låginkomsttagarnas inkomster. När man ser till numerären bland de olika socioekonomiska grupperna hittar man fortfarande flest låginkomsttagare bland pensionärerna. 193.000 personer utgjorde gruppen pensionärer med låginkomst i slutet av år 2022. Deras medianinkomst var 1.137 € per månad. I slutet av år 2021 låg genomsnittspensionen på 1.784 € per månad. Den finländska medianpensionen var i slutet av år 2021 1.559 € per månad: hälften av våra pensionärer fick en pension som låg därunder. Till och med en tredjedel av pensionärerna fick mindre än 1.250 € per månad, cirka två av tre av dem var kvinnor.

Vi anser att det är viktigt att Finland med det snaraste får ett program för att motverka pensionärsfattigdomen. PIO vill vara delaktiga i utformningen av detta program. En central del av programmet måste vara en rejäl höjning av folkpensionen. Att enbart höja garantipensionen hjälper inte vår pensionärsfattigdom. Låginkomstpensionärernas ställning måste i programmet betraktas som en helhet. För att förbättra deras situation måste man hitta verktyg som verkligen är effektiva. Även tjänster, deras tillgång och nåbarhet samt pris/ersättningsnivå spelar en betydande roll vid bedömningen av pensionärernas utkomst.

Ett sätt att motverka pensionärsfattigdom är att utveckla själva arbetet så att människor orkar stanna kvar längre i arbetslivet, varvid den införtjänade arbetspensionen höjs. Man måste utreda vilka möjligheter personer över 70 år har till att förtjäna ihop arbetspension genom en bisyssla.

Man måste ingripa mot den åldersdiskriminering som den äldre arbetsföra befolkningen utsätts för. Arbetspensionssystemet måste vara solidariskt för alla åldersgrupper.

2. Beskattningen av pensionärer får inte vara strängare än beskattningen av löntagare

Beskattningen av pensionärer bör med det snaraste sänkas till den nivå som gäller för löntagare. PIO förutsätter att beskattningen av pensionärer efter den skattefria pensionsinkomstgränsen inte får vara strängare än beskattningen av löntagare. En jämförelse mellan pensions- och löntagarinkomst, där löntagarens arbetspensionsavgift räknas som skatt, är problematisk därför att avgiften inte är en skatt. Man måste komma bort från denna tolkning. Vår kritik får bl.a. medhåll av riksdagens grundlagsutskott i deras ställningstagande PeVL 30/2095 vp, enligt vilket nämnda avgift inte kan anses vara en skatt.

3. Bostadspolitiken måste stöda hemmaboende

Bostadspolitiken måste utgå från principerna om tillgänglighet och åldersvänlighet. PIO påminner om att det år 2030 kommer att finnas över 1,5 miljoner finländare som fyllt 65 år. Även om många kan vara verksamma allt längre leder den ökande andelen äldre till att brister i handlingsförmåga också ökar. Behovet av ett lättillgängligt boende ökar hela tiden. Man beräknar att det fram till år 2030 kommer att behövas cirka en miljon lättillgängliga och säkra bostäder.

De stora årsklasserna kommer stegvis att ha behov av vård och stöd under 2020- och 2030-talen. Utgångspunkten för bostadspolitiken måste vara flexibilitet och boendelösningar som främjar de äldres handlingsförmåga.

Vi hoppas att staten befrämjar mångsidiga boendelösningar för de äldre och önskar att man utreder möjligheterna till att skapa ett sådant nytt stödsystem, som gör det möjligt för de äldre att ta sig till de tjänster kommunen tillhandahåller.

Tillräckliga resurser måste reserveras inom statens utgiftsramar och årliga budgetar för att äldre bostäder skall kunna renoveras så att de blir lättillgängliga. Samtidigt måste antalet nya lättillgängliga bostäder ökas.

Bidrag för att bekosta renoveringar, som behövs för att åretruntbostäder för äldre och handikappade skall bli lättillgängliga och för att nyinstallera hissar, måste ökas till den nivå som krävs.

4. Hushållsavdraget måste utvecklas så att äldre medborgare fortsättningsvis kan bo hemma

Finland blir allt äldre och i takt med att den äldre befolkningen ökar växer även samhällets servicebehov. Man måste ge understöd åt de äldre så att de kan fortsätta att bo självständigt hemma hos sig genom att förnya hushållsavdraget.

Låginkomstpensionärer har för tillfället ingen möjlighet att utnyttja hushållsavdraget. Man måste införa ett ekonomiskt stöd för de här pensionärerna, som i grunden och till sitt belopp skulle motsvara hushållsavdraget, men som i beskattningen skulle vara ett nettobelopp.

Avdraget är även ojämnt beroende på hushållets storlek, ett par får göra dubbelt så mycket avdrag för sin renovering som en ensamboende. Ett höjt hushållsavdrag kunde beviljas både åt finländska ensamboende och personer som fyllt 75. På så vis skapas många positiva effekter så att de äldre skulle kunna klara sig självständigt bl.a. genom att hemvården utökas och att ett eventuellt serviceboende skjuts på framtiden.

Det tvååriga experimentet med hushållsavdraget bör ändras till att vara i kraft tills vidare. Maximiavdraget för arbete som utförs för grundrenovering och reparation av bostaden bör höjas till samma nivå som avdraget är nu (år 2022 var avdraget max. 3.500 €) för underhåll och skötsel av byggnader samt för att avstå från oljeuppvärmning. Grundrenovering av den egna bostaden bidrar till att de äldre har möjlighet att bo kvar hemma så länge som möjligt.

Hushållsavdraget borde utökas till att omfatta även sådana personer som bor i bostadsaktiebolag. Genom denna utökning förbättras låginkomstpensionärernas möjlighet att välja tjänster som höjer välbefinnandet utgående från vars och ens

personliga behov och samtidigt öka deras köpkraft. En väl genomförd modell stöder det allmänna målet att en äldre person skall kunna bo kvar i sitt eget hem så länge som möjligt. Samtidigt skulle denna utökning bidra till att skapa fler arbetsplatser.

5. Tillräckliga social- och hälsovårdstjänster måste garanteras

Enligt grundlagen skall den offentliga sektorn garantera att det finns tillräckligt med social- och hälsovårdstjänster för varje medborgare och understöda folkhälsan. Det ekonomiska läget får inte utgöra ett hinder för att söka sig till dessa tjänster (PeVL 39/1996 vp). Vi behöver mera pengar och personal för att ta hand om de äldre. För att kunna avskaffa vårdarbristen måste vi göra branschen mer lockande, grunda fler utbildningsplatser och locka hit utländsk arbetskraft. Sådana som jobbat inom vårdbranschen och som nu är pensionerade borde uppmuntras till att arbeta på deltid. För de äldre är det av stor betydelse att tillräckliga och förmånliga social- och hälsovårdstjänster av hög kvalitet finns att få i rätt tid och på nära håll. De äldre måste få den service de behöver på basis av sina egna personliga behov. Serviceproducentens tjänstepalett, den behövandes socioekonomiska ställning, finansiella situation eller bostadsort ska inte vara avgörande. Social- och hälsovården borde speciellt stödja dem som behöver många tjänster och som befinner sig i en utsatt situation. Det innebär att det finns bra och smidiga vård- och servicekedjor, servicehandledning, smidigt samarbete mellan de olika aktörerna inom social- och hälsovårdssektorn och en stark grund att stå på. Man måste slå vakt om att vård- och servicekedjorna fungerar smidigt, så att inte medborgare som behöver hjälp och stöd fastnar i ett ingenmansland mellan olika aktörer och sålunda inte får någon hjälp. Man måste ta i bruk åldersbaserade periodiska hälsoundersökningar, som skulle inledas tre år efter det att personen gått i pension. Även den som går i pension skall ha rätt till en grundlig hälsoundersökning. Dessutom borde arbetsgivaren, kommunen och andra aktörer tillsammans erbjuda aktuell information om hur det är att gå i pension och hur det är att vara pensionerad. Det framtida målet är att allt flera hålls kvar i arbetslivet tills de fyllt 68 eller ännu längre. Målet måste vara att öka den åldrande befolkningens handlingsförmåga och välbefinnande genom att skapa en klar, heltäckande rådgivning, bedömning och handledning på ett och samma ställe.

6. Uppskatta anhörigvårdarnas insats

Det lönar sig att investera i anhörigvård, och den innebär betydande inbesparingar för vårt samhälle. Man måste göra det möjligt för anhörigvårdarna att utföra det viktiga arbete de gör i olika livsskederna och säkerställa att de orkar med hjälp av nödvändiga tjänster, tillräcklig belöning och fritid. Praxisen skall vara enhetlig i hela landet.

I och med att social- och hälsovården nu förnyas flyttas organiseringen av anhörigvården från kommunerna till välfärdsområdena. Nu blir det möjligt att förenhetliga förmånerna på regional nivå. Nu måste vi vara modiga nog att inse betydelsen av och möjligheterna med anhörigvården som en del av den förnyade social- och hälsovården. Enligt Sari Kehusmaas undersökning (Hoidon menoja hillitsemässä, sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 2014), innebär den insats som våra anhörigvårdare gör en årlig inbesparing på cirka 2,8 miljoner € i de tjänster som de äldre använder sig av.

Anhörigvårdarnas belöning och andra förmåner måste harmoniseras i alla välfärdsområden. Belöningar och andra förmåner måste höjas till den högsta nivå som funnits i kommunerna.

6. Social- och hälsovårdskundernas betalningsbörda måste bli rimligare genom att förenhetliga ersättningstaken

De äldre är oftare än andra kunder hos social- och hälsovården. Speciellt kroniska sjukdomar leder till anmärkningsvärt stora extrakostnader för pensionärerna, som ofta har en liten inkomst.

År 2022 fanns det tre ersättningstak: för tjänster (692 €), för mediciner (592,16 €) och FPA-resor (300 €), tillsammans 1.584,16 €. Ersättningstaket för tjänster, resor och medicin borde slås ihop till ett enda ersättningstak, vars nivå högst får vara lika hög som garantipensionen per månad.

Ersättningstaket måste inkludera även läkarintyg, laboratorie- och röntgenundersökningar, som gjorts på remiss av en privatläkare. Även listan på de mediciner som faller under ersättningstaket borde utökas. I synnerhet pensionärer med många sjukdomar och/eller kroniskt sjuka skulle dra fördel av detta, eftersom de inte alltid kan använda en billigare generisk medicin.

7. De äldres rätt till rehabilitering måste garanteras

I nuläget garanterar inte vårt system av tjänster att alla som behöver rehabilitering kan göra detta i tid eller att få de tjänster som behovet kräver. En effektiv rehabilitering sätts in i tid, pågår tillräckligt länge motsvarande kundens behov och baserar sig på kundens viktigaste målsättning.

Finland behöver få en rehabiliteringsgaranti, som gör att man får inleda sin rehabilitering i tid och som understöder en effektiv rehabilitering. För att hitta den tjänstehelhet, som passar kunden bäst, är förutsättningen att social- och hälsovården, kommunerna, FPA, organisationer och rehabiliteringsföretag samarbetar.

De äldre medborgarnas rätt till rehabilitering måste garanteras. En effektiv rehabilitering ökar handlingsförmågan och delaktigheten samt minskar behovet av andra tjänster och förmåner, såsom boende- och vårdtjänster och utkomststöd. Den är en livsviktig del av social- och hälsovårdens vårdkedja för de äldre. Tack vare den kan man också effektivt förhindra mänskliga och ekonomiska förluster.

8. Jämlik behandling och icke-diskriminering en självklarhet

I undersökningen Huomisen kynnyksellä framgick det att en majoritet (57%) av 55-84-åringarna tyckte att åldringar nuförtiden behandlas som andra klassens medborgare. Ännu fler (71%) är av den åsikten att det förekommer mycket åldersdiskriminering i Finland.

När man bedömer vad det betyder att bli äldre måste man beakta den lagstiftning som berör de äldre och de förberedelser som görs för att fatta samhällliga beslut. För att stärka författningsgrunden måste Finland förbinda sig att främja FN:s konvention om mänskliga rättigheter som också berör de äldre.

När man befäster respekten för de äldre och deras delaktighet i samhället främjar man samtidigt de äldres handlingsförmåga och välbefinnande. Till exempel riktas olika gallupar som nu genomförs huvudsakligen till personer som är högst 75 eller 79 år gamla. Samtidigt ökar hela tiden antalet personer som är över 80 år.

Alla med i utvecklingen av digitala tjänster

Myndigheter, banker och serviceproducenter har huvudsakligen flyttat kundbetjäningen till att vara digital och samtidigt strukit de traditionella servicekanalerna som också skulle behövas. Utan att ge tillräckligt stöd har denna utveckling ensidigt tvingat de äldre att använda sig av digitala tjänster - helt oberoende av om de har erforderlig digital kunskap, nödvändig utrustning eller kunskap om att använda den. Av våra 60-åringar är det bara 44% som tycker att de behärskar det alltmer förhärskande digitala tjänsteutbudet.

Man måste kunna garantera att de äldre får rådgivning, handledning och stöd i användningen av de digitala tjänsterna. Ansvar för detta måste ligga hos den offentliga sektorn. Frivilliga inom olika organisationer kan inte ensam vara ansvariga för guidning genom nättjänster och den utrustning som behövs därtill. De som inte kan dra nytta av de möjligheter som digitaliseringen medför måste garanteras möjlighet till att uträtta sina ärenden ansikte mot ansikte.

Klimatets inverkan på de äldre

Olika former av extremväder, som t.ex. hetta, innebär en betydande hälsorisk för de äldre. Det behövs specifika stöd när bostäder, tjänster och energisystemen förändras. Det är ett måste att motarbeta klimatförändringen. Övergången måste göras med beaktande av den åldrande befolkningens situation. De äldre har i genomsnitt en lägre inkomst än andra och det kan dessutom vara svårt att anpassa sig till förändringar.

Att investera i kollektivtrafiken och infrastrukturen är ur de äldres synpunkt sett en bra klimatpolitik. När energin i hemmet förändras och trafiken elektrifieras är det att rekommendera att använda sig av positiva incitament i stil med tillräckligt långa övergångstider och finansiellt stöd i stället för att höja de indirekta skatterna.

Kollektivtrafiken måste vara heltäckande och förmånlig. Privatbilister behöver förmånliga alternativ till fossila bränslen. Genom att satsa på kollektivtrafiken säkerställs de äldres möjlighet att vara mobila till ett förmånligt pris i hela landet.

Specifik allokering behövs för att understöda bostäder, serviceenheter och offentliga utrymmen och deras energisystem när de skall ändras till att bli klimatvänliga. För låginkomsttagare behövs ett finansiellt hushållsbidrag motsvarande beskattningens hushållsavdrag, bl.a. för att stödja ovannämnda förändringsarbeten. För att kyla ner bostäder och serviceboende behövs renoveringsbidrag och offentligt stöd.